

Dr hab. Tomasz Homa SJ, prof. UIK
Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
Wydział Filozoficzny – Instytut Filozofii
Ul. Kopernika 26
31-501 Kraków
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4430-2591>
tomasz.homa@ignatianum.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej:

O możliwych kierunkach rozwinięcia koncepcji podmiotu estetycznego Sørensa Kierkegaarda
Wersja uzupełniona i poprawiona

Autor: mgr Kamil Szpilka

Promotor: ks. prof. dr hab. Władysław Zuziak

Rozprawa doktorska mgra Kamila Szpilki, pt. *O możliwych kierunkach rozwinięcia koncepcji podmiotu estetycznego Sørensa Kierkegaarda* – napisana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Władysława Zuziaka, na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, 2024, po uzupełnieniu i poprawie nieznacznie wzrosła objętościowo, ze 159 do 167 stron, licząc wraz z bibliografią. Pozytywnie znaczącą zmianę natomiast należy odnotować w jej merytorycznym aspekcie.

Obszar i temat badawczy rozprawy doktorskiej:

W wersji poprawionej i uzupełnionej, tak jak i w jej wersji pierwotnej: „Zasadniczym celem przedłożonej pracy jest gruntowna analiza podmiotu estetycznego w antropologii Sørensa Kierkegaarda, dokonana w oparciu o jego myśl filozoficzną oraz adekwatną literaturę pomocniczą. Problemem badawczym jest określenie istoty, przedstawienie ograniczeń i ukazanie aktualności estetycznego wymiaru życia człowieka, zarówno w koncepcji Kierkegaarda, jak i współczesnych filozofów zainspirowanych jego pracami” (*Wstęp*, s. 6). Zarazem, celem tym jest także „ukazanie dojrzewania koncepcji podmiotu estetycznego u Kierkegaarda oraz wskazanie innych możliwych kierunków rozwoju estety” (*Abstrakt*, s. 3).

Metoda badań:

Przyjęta pierwotnie przez Autora metoda *analityczno-syntetyczna* (por. s. 3) została poszerzona o elementy metody *hermeneutycznej* (tamże, a także s. 9), zgodnie z sugestią pierwszej recenzji, a także o *interpretację humanistyczną* (por. s. 9).

Struktura formalna rozprawy:

Recenzowana praca posiada *Spis treści*: s. 4-5, *Wstęp*: s. 6-11, trzy rozdziały: s. 12-143 (pierwotnie: s. 12-135), *Zakończenie*: s. 144-149 (pierwotnie: s. 136-141) oraz *Bibliografię*: s. 150-167 (pierwotnie: s. 142-159).

- a. Struktura tekstu głównego składa się z trzech rozdziałów. Rozdział I – „Człowiek estetyczny w ujęciu Kierkegaarda” (s. 12-52, pierwotnie: s. 12-50) oraz rozdział II – „Niewystarczalność dotychczasowej estetyki i nowe perspektywy jej rozumienia” (s. 53-93, pierwotnie: s.52-89), poświęcone są znacząco pogłębionym analizom wybranych przez Autora aspektów estetycznych modalności egzystencji w myśli duńskiego filozofa. Ponadto w rozdziale tym Autor wprowadza, z korzyścią dla prowadzonych analiz, zmiany w jego treści i strukturze formalnej, (zob. podrozdziały 2 i 3).

Rozdział III – „Próba rozwinięcia kierkegaardowskiego ujęcia estetyki” (s. 94-143, pierwotnie: s. 90-135), uległ równie istotnemu dla badanego zagadnienia przeorganizowaniu i zniuansowaniu na poziomie doboru zagadnień oraz ich analiz i wniosków.

- b. *Zakończenie*. Odzwierciedla wprowadzone zmiany i pogłębienia analizowanej problematyki.

Postulowany przez Autora wkład rozprawy w rozwój nauki:

Postulowane nowości pracy oraz zakładany przyczynek badawczy, pozostały takie same jak w pierwotnej wersji dysertacji.

Język rozprawy i jej redakcja:

Rozprawa jest językowo dużo bardziej dopracowana, aczkolwiek zdarza się w niej kilka przejęzyczeń, czy też niefortunnych sformułowań, które – przy czytaniu jej ze zrozumieniem – nie wpływają jednak na wartość merytoryczną recenzowanej pracy.

Dyskusja:

Jak już zaznaczyłem w pierwszej recenzji, Autor, „czyniąc problemem badawczym «określenie istoty, przedstawienie ograniczeń i ukazanie aktualności estetycznego wymiaru życia człowieka, zarówno w koncepcji Kierkegaarda [...], jak i współczesnych filozofów zainspirowanych jego pracami [...]» (Wstęp, s. 6), podjął się bardzo wymagającego zadania. [...] zważywszy na jego metodologiczno-merytoryczną złożoność.”

1. Metodologia:

Autor uwzględnił zgłaszane uwagi i trudności, zawarte w punktach 1.1 oraz 1.2. Ich przeformułowania nie budzą zastrzeżeń.

Oczekuję natomiast, że Autor podczas obrony wykaże zasadność twierdzenia dotyczącego teorii estetycznej Kierkegaarda, sformułowanego w podsumowaniach propozycji Schustermana i Foucaulta, według którego: „Dostrzegane współcześnie próby uprawiania **sztuki życia** nie są trywialnymi produktami ponowoczesności, *ale w swej istocie nawiązują do wzniosłych tradycji antycznych, teorii estetycznej Kierkegaarda* i stanowią rozumną sztukę praktykowania wolności (Michel Foucault)” (s. 149, zaznaczenie kursywą – TH).

2. Realizacja założonych celów:

Należy zauważyć, że Autor zauważalnie pogłębił analizy badanego zagadnienia. Zarazem bardziej wyważył swoje opinie i stwierdzenia.

Doceniając te znaczące pogłębienia i uzupełnienia, pewien niedosyt pozostawia nadal kwestia braku wyrazistego, a w mojej ocenie metodologicznie zasadnego, rozróżniania poglądów prezentowanych przez Kierkegaardowskie postacie, zarówno te zaludniające estetyczne stadium egzystencji, jak i te, które reprezentują stadium etyczne i stadium religijne, na temat *tego, co estetyczne* w koncepcjach estetycznego, etycznego i religijnego sposobu egzystencji, od poglądów samego Kierkegarda w tej materii.

3. Zagadnienia do dyskusji:

Poniższy wybór zagadnień został dokonany, z nadzieją, że Autor, podczas obrony, rozwieje moje – kursywą zaznaczone – zapytania, a niekiedy także wątpliwości.

3.1. Rozdział I – Człowiek estetyczny w ujęciu Kierkegarda:

3.1.1. Jak zauważa Doktorant: „Autor *Albo, albo* w obrębie życia estety wyodróżnia dwie postawy. Bezpośrednią reprezentuje Don Juan, którym rządzi pogoń za przyjemnością, natomiast przedstawicielem postawy refleksyjnej będzie poeta lub filozof” (s. 22). *W jaki sposób ucieleśnia się w tych postawach „to, co estetyczne”?*

3.1.2. *Jak w kontekście twierdzenia: „Postawę estetyczną w głównej mierze charakteryzuje zainteresowanie skierowane na rozkoszowanie się własnym życiem na niskim – zmysłowym – poziomie” (s. 22, pierwotnie: s. 21), należy rozumieć genialność bezpośrednią, czyli genialność zmysłowo-erotyczną oraz „pożądanie jako zasadę duchowo określoną, jako to, co duch wyklucza”, a także jak rozumieć estetyczną genialność refleksyjną, o których traktuje „A” w części I „Albo – Albo”?*

3.1.3. Jak zauważa Doktorant: „Wydaje się, że przywołane trzy stadia rozwoju człowieka: estetyczne, etyczne i religijne nie są do końca autonomiczne. Te fazy życia w twórczości filozofa, szczególnie w jego pismach pseudonimowych, często się przeplatają i przenikają” (s. 32). *Na czym miałyby polegać ów brak pełnej autonomii stadiów, czyli ich sygnalizowane przeplatanie się i przenikanie?*

3.1.4. „W opinii Kierkegarda człowiek, który posiadałby prawdę absolutną, osiągnąłby tak ogromną wiedzę i pewność, że ta ostatecznie zniósłaby doświadczenie **wiary, które przecież jest konsekwencją widzenia w świecie i w swoim życiu pierwiastka niepewności**. Skoro zatem możliwe byłoby ujmowanie Boga obiektywnie, wówczas egzystencja, mając pełnię wiedzy, nie mogłaby wierzyć” (s. 48-49, wyróżnienie tekstu **boldem** – TH). *Czy rzeczywiście wiara w rozumieniu Kierkegarda „jest konsekwencją widzenia w świecie i w swoim życiu pierwiastka niepewności”?*

3.2. Rozdział II – Niewystarczalność dotychczasowej estetyki i nowe perspektywy jej rozumienia:

Podrozdział 1: Istota przemiany i jej rodzaje:

- 3.2.1. *Jak się ma kategoria **grzechu** rozważana na str. 59-61 poprawionej rozprawy, do estetycznego sposobu egzystencji Don Juana i Johannesesa, według pism estety „A”?*
- 3.2.2. *Na czym polega istota **przemiany** estety w etyka i jakie konsekwencje niesie ona dla estety według autora „A” i według autora „B”?*

Podrozdział 5: „Lilie polne” – nowa perspektywa dla estetyki:

Lilie polne. Trzy pobożne mowy (1849), stanowią – w moim ich rozumieniu – Kierkegaardowską (w sensie ścisłym) próbę uchwycenia zarówno tego, co estetyczne, etyczne i religijne, jak i ich współobecności oraz istotnie ważnych form wyrazu, w horyzoncie **absolutności tego, co religijne**, wychodząc od fundamentalnego egzystencjalnie pytania: „co to znaczy być człowiekiem i jakie jest zadanie dla nas, ludzi” [*was es heißt, ein Mensch zu sein, und welches die Aufgabe für uns Menschen ist*]” (S.K., *Lilie polne*, „Przedmowa”). Tym samym, według mnie, próba odpowiedzi na to pytanie, dana na swój sposób przez estetę na kartach pism „A” z perspektywy **absolutności tego, co estetyczne** w jego wielorakich przejawach (esteci estetycznego stadium egzystencji), a także przez etyka – autora pism „B”, z perspektywy **absolutności tego, co etyczne** oraz jego różnych konkretyzacji w figurach etycznego stadium egzystencji, otrzymuje w *Liliach* poszukiwaną odpowiedź, którą formułuje Kierkegaard jako Kierkegaard, z perspektywy **absolutności tego, co religijne**.

Zakładając, przynajmniej hipotetycznie, poprawność powyższego rozumowania, owe **nowe perspektywy dla estetyki egzystencji w jej religijnym ujęciu**, które Autor dysertacji zdaje się upatrywać w kontemplacji natury, która „ma nieść niespokojnej duszy – już nie pożądlivej, ale wciąż przepętnionej lękiem – ukojenie, poprzez przypomnienie pierwotnej prostoty i elementarnych emocji, jakie wzbudza natura” (s. 84), ja upatruję w pięknie egzystencji w jej ujęciu religijnym, a dokładniej w jej „pięknie”, którego rysy kreślone są na kartach *Lilii polnych*.

Mając na uwadze odmiennność tych dwóch interpretacji *Lilii polnych*, chciałbym aby Autor przeprowadził obronę swojej interpretacji tego dziełka.

3.3. Rozdział III – Próba rozwinięcia Kierkegaardowskiego ujęcia estetyki:

Autor dysertacji uwzględnił szereg zastrzeżeń poczynionych przeze mnie w odniesieniu do Rozdziału III, redefiniując, w recenzowanej teraz rozprawie, jego założenia i wprowadzając interpretację humanistyczną jako metodę badawczą, w świetle której, „podmiot estetyczny Kierkegarda zostanie zestawiony z innymi ujęciami estetycznego sposobu egzystencji” (s. 97). Mianowicie z takimi, wśród których będą „nie tylko klasyczni i znani powszechnie kontynuatorzy myśli Kierkegarda, ale również myśliciele z odmiennymi koncepcjami egzystencji estetycznej, godni konfrontacji z twórczością tego filozofa” (tamże). Tak

zredefiniowane ujęcie zagadnienia estetycznej modalności egzystencji, które zestawia ze sobą różne jej rozumienia, jest metodologicznie akceptowalne.

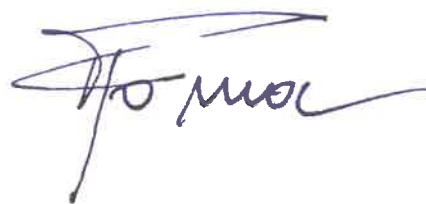
Mając na uwadze prezentowane w Rozdziale III poglądy Schustermana i Foucaulta w materii estetyki egzystencji, pewien niedosyt rodzi we mnie sposób w jaki zostały potraktowane przemyślenia zarówno estety, Johanna – uwodziciela Kordelii, zawarte w pismach „A”, w temacie życia jako dzieła, jak i etyka, sędziego Wilhelma, w kwestii somaestetyczności, podjęte przez niego w pierwszym piśmie do estety „A”, zatytułowanym: *O równowadze między ty, co estetyczne, a tym, co etyczne* (zob. S.K. *Albo-albo*, t. II, Warszawa 1976, s. 242-246).

Przy tej okazji należy zauważyć, że sędzia Wilhelm nie tylko podjął ten temat, ale też – przeciwnie niż twierdzi autor dysertacji (zob. s. 135) – sformułował pod adresem tego rodzaju egzystencji swój negatywny – a nie pozytywny, jak podaje Autor dysertacji – osąd.

Konkluzje:

Biorąc pod uwagę całość rozprawy doktorskiej mgra Kamila Szpilki, pod tytułem: *„O możliwych kierunkach rozwinięcia koncepcji podmiotu estetycznego Sørensa Kierkegaarda*, stwierdzam, że – pomimo uwag, o których była mowa powyżej – recenzowana rozprawa, uzupełniona i poprawiona, spełnia wymogi pracy doktorskiej w myśl *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 roku, w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora*.

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie mgra Kamila Szpilkę do dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

25. 4. 2024